

и Я.Г.Лудченко, находящийся при производстве следствия следователь убоюсто т.Решетников и студент Петроградского Технологического института Шеховцов, ранены помнач милиции 2-го района Маслов и милиционер Щерблякин [ГАКО, ф. Р-323, оп. 1, д. 577, л. 7 об, 9]. Последним населенным пунктом Курского края, занятым махновцами, стало с. Николаевка, пройдя которое повстанцы пересекли границу Воронежской губернии у сл. Лутовиновки¹⁴ и заночевали в с. Успенском [7, 122].

Подводя итоги кратковременного пребывания Повстанческой Армии на территории Курской губернии, начальник губмилиции отмечал в секретном докладе: «Среди милиционеров после ухода банды был упадок духа и даже нежелание служить в милиции... Население настроено анархически, общее нежелание подчиняться местным властям, производится усиленная самовольная порубка лесов и не выполняются всякого рода наряды. Меры к устранению беспорядков приняты. Высылается конная милиция для ведения борьбы против элементов, не желающих подчиниться власти» [ГАКО, ф. Р-323, оп. 1, д. 577, л. 39-40].

Успешное продвижение Повстанческой армии было остановлено уже после того, как они покинули пределы Курской губернии. Практически достигнув охваченной пламенем «антоновщины»¹⁵ Тамбовщины, 1 – 3 февраля 1921 г. махновцы были разбиты в ожесточенных боях под Ровенками, Каменкой и Морозовкой (Воронежская губ.) красными войсками и отброшены обратно на Украину. Еще полгода после курского рейда «батька» метался по Украине, пока с горсткой оставшихся в живых соратников не форсировал Днестр и не нашел убежища на территории Румынского королевства. Из Румынии Н.И.Махно перебрался в Польшу, откуда в 1926 г. с семьей переехал в Париж, где и умер от туберкулеза в 1934 г.

Ссылки

1. Белаш А.В., Белаш В.Ф. Дороги Нестора Махно – Киев, 1993.
2. Волков С.Е. Банда Махно в Курской губернии. – Курск, 1929.
3. Воспоминания старых большевиков, живших и работавших в бывшем Обоянском уезде Курской губернии. – Курск, 1967 (рукопись).
4. Комягин Н. Налет на Белую // Колхозная правда. – 1972. – 23 декабря.
5. Ломакин А. Революционные годы на Беловской земле // Колхозная правда. – 1977. – 27 октября, 1 ноября.
6. Роцин В., Ефремова Л. Старые бойцы встречаются вновь
14. У М.Рыбакова – Литвиново.
15. Антонов Александр Степанович (1889 – 1922). Руководитель восстания тамбовских и, частично, воронежских крестьян, недовольных продрозверсткой 1920-1921 гг. Погиб в перестрелке с сотрудниками ЧК 24 июня 1922 г. (Подробнее о А.С. Антонове и «Антоновщине» см.: Самошкин В.В. Антоновское восстание. – М., 2005).

// Курская правда. – 1957 – 17 августа.

7. Рыбаков М. Действия летучего корпуса тов. Нестеревича // Сборник трудов военно-научного общества при Военной академии. Кн.4. – М., 1923.

8. Сагайдак А. А. Мемуары о Великой Октябрьской Социалистической революции 1917 года и Гражданской войне 1918-1920 гг. – Курск, 1967 (рукопись).

Кондрашов В.Ф.

*Миколайівський державний
університет ім.В.Сухомлинського*

НАУКОВІ СТУДІЇ А.Г.ЄРШОВА З ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВЩИНИ XVII-XVIII ст.

Творча діяльність співробітника науково-дослідницької кафедри історії культури і мови при Ніжинському інституті народної освіти Анатолія Григоровича Єршова (1897-1938) припала на 20-ті роки ХХ ст. – переломну добу в розвитку української історичної науки. Вже у своїй кандидатській праці «Міста і містечка Лівобережної України по «Топографічному опису Чернігівського намісництва» О.Шафонського», захищеній в 1922 р., він виявив здібності до наукової роботи. Дослідженням ніжинського ученого притаманні творча манера, використання широкої джерельної бази, аргументованість і чіткість висновків. Більшість його праць і нині не втратила наукової актуальності. Свого часу академік К.В.Харлампович, рецензуючи роботи М.Н.Петровського і А.Г.Єршова, вказував, що українська історіографія «...в особі молодих двох ніжинських учених зробила вже значне придбання» [7, 148].

До творчого доробку А.Г.Єршова належать розвідки, присвячені козацьким літописам XVIII ст., грошовому обігу і цінам в Україні XVII -XVIII ст., рецензії, але центральне місце серед них займають дослідження історії цехів на Лівобережжі XVII-XVIII ст. Цій проблемі була присвячена промоційна праця, успішно захищена 25 жовтня 1925 р. на засіданні науково-дослідницької кафедри історії культури і мови при Ніжинському інституті народної освіти, а також наукові розвідки.

Аналізуючи обставини виникнення цехів, дослідник вказував, що акти на їх затвердження «...видавалися іноді польським королем, частіше магнатами чи їх управниками; після Хмельниччини їх стали видавати гетьмани, частіше полковники, іноді навіть сотники; видавались подібні акти й приватними власниками. Мали право утворювати

цехи й магдебургії» [2, 83].

А.Г.Єршов відмічав, що члени цехів виконували різноманітні повинності як на користь магістрату, так і на користь власника міста чи містечка. Вони повинні були щорічно сплачувати певну суму магістрату, а також обороняти місто, ремонтувати його укріплення, гасити пожежі. За польського панування повинності цехів на користь приватних власників зводилися, головним чином, до виконання певних робіт [2, 87-88].

В умовах занепаду цехів відбувалися втечі з них ремісників, які відходили «під своєрідний васалітет козацької старшини, що приводив із плином часу до фактичного покріпачення протекціянта» [5, 123]. Вони також переходили під захист того чи іншого державного відомства або державної установи [5, 125]. І хоча центральна влада в особі гетьманів та Малоросійської колегії намагалася протидіяти цим виходам, але «економічні і соціальні тенденції були сильнішими від паперових...розпоряджень...» [5, 134].

У XVII-XVIII ст. Ніжин був одним із найбільших ремісничих центрів Лівобережної України. Дослідник вважав, що цеховий устрій у Ніжині виник разом з наданням йому в 1625 р. магдебурзького права. Він вказував, що за польської влади в місті налічувалось 8 цехів. На думку ученого наявність у ковальському цеху значної кількості майстрів, що виробляли зброю, пояснювалась тим, що тогочасний Ніжин був «...містом прикордонним, на межі з небезпечним степом, який увесь час потребував від мешканців бути напоготові» [3, 318].

А.Г.Єршова також цікавила історія цін та грошового обігу в Україні. Проаналізувавши матеріали про торгівлю в Ніжинському полку в 40-60-х рр. XVIII ст., він прийшов до висновку, що її стан відповідав характерним рисам економічного життя України. Найбільшим попитом на ринку користувалися жито та овес, трохи менше – пшениця і борошно. Продавались також м'ясо і «двойное вино», раз на місяць сіль. Майже зовсім не продавались крупи, а торгівля сіном і дровами мала сезонний характер [1, 155].

Питання регіональної історії розглядаються в статті ніжинського науковця «До відомостей «Чернигавского намесничества топографического описания» О.Шафонського». Анатолій Григорович звернув увагу на свідоме замовчування О.Шафонським питання про чисельність євреїв на Чернігівщині, щоб не виявляти порушень законів про заборону представникам цієї національності проживати в Україні, допущених місцевою адміністрацією [4, 98-99].

Стаття А.Г.Єршова «До питання про час заснування м.Ніжина» була виявлена і опублікована лише в 2001 р. чернігівськими істориками

О.Б.Коваленком та А.М.Острянком. У ній учений аргументовано відкидає думку, що нібито південна Чернігівщина, спустошена в XIII ст. монголо-татарами, аж до початку XVII ст. являла собою мало не суцільну пустелю. Як указував науковець, «справа, звичайно полягає, не в одному місті Ніжині, а стосується й інших міст і містечок південної Чернігівщини: Батурина, Конотопа, Глухова, Борзни, Іван-города, Кролевця та багатьох інших, заснування яких дослідники відносять до другої чверті XVII ст.» [6, 98]. Як вважав А.Г.Єршов, визнанням існування Ніжина в третій чверті XVI ст. відкидалася хибна думка про запустіння Чернігівщини аж до XVII ст.

Учений зробив помітний внесок у скарбницю української історичної науки, однак реалізувати свої творчі можливості в повній мірі не зміг, бо 11 січня 1938 р. був розстріляний за сфабрикованими звинуваченнями.

Посилання

1. Єршов А. До історії цін в Лівобережній Україні XVIII вв. // Нежинский институт народного образования. Бюлетень научно-исследовательской кафедры истории культуры и языка. – Нежин, 1924 – №1-2.
2. Єршов А. До історії цехів на Лівобережжі в XVII-XVIII вв. // Записки Ніжинського інституту народної освіти. – Ніжин, 1926. – Кн. VI (1926 р.)
3. Єршов А. Ніжинські цехи в першій половині XVII в. – Чернігів і Північне Лівобережжя. – К., 1928.
4. Єршов А. До відомостей «Чернигавского намесничества топографического описания» О. Шафонського // Науковий збірник за рік 1928. Записки українського наукового товариства в Києві (тепер Історичної секції Академії наук). – К., 1928. – Т. XVIII.
5. Єршов А. До історії цехів на Лівобережжі в XVII-XVIII вв. // Записки Ніжинського інституту народної освіти. – Ніжин, 1929. – Кн. IX (1929 р.)
6. Єршов А. До питання про час виникнення м. Ніжина (Підготовка до друку і передмова Олександра Коваленка та Сергія Острянка) // Сіверянський літопис. – 2001. – № 6.
7. Україна. – 1928. – Кн. 4.